

Sabahattin Ali'nin unutturmamak..

Aziz NESİN

- 27 YIL ÖNCE ÖLDÜRÜLMÜŞ YAZARIMIZIN SOYADINI BİLE BİLMİYORSAK, YAŞAMINI, KİŞİLİĞİNİ, İLİŞKİLERİNİ BİLMEDİĞİMİZ İÇİN, O'NUN YAPITILARINI DA BÜTÜNÜYLE DEĞERLENDİRİP ANLAMLI OLAMAYIZ.

- İŞTE BU EKSKİKLİĞİ, SABAHATTİN ALI'YI YAKINDAN TANIYANLARIN ANILARINI TOPLAYARAK GİDERMEK OLANAĞI BUGÜNLER İÇİN VARDIR. YILLAR GEÇTİKÇE BU OLANAK DA KALMAYACAKTIR.

Nice büyük olursa olsun, düşmanından gelebilecek kuru gürtülü tehlikenin üstüne üstüne gitmişimdir de hep yaşam boyu, ama dost olmaları gerekenden gelen kötlü sözlerle karşı hep küskün ve suskun kalmışım. İyiden iyisine geçişim şimdiki çok iyi anıyımdır. Zaman, beni hiç unutturmadı.

Yirmi yıl, hiçbir yasal yasaklama olmadığında, kendiliğinden konulan panik yasaklamasıyla Sabahattin Ali'nin kitapları çıkmadı. Başından Sabahattin Ali özel sayısındaki yazısında Rifat Ilgaz şöyle yazmıştı: «Azizle bilfiil tanıştım. Gerçek gazetesi süykenemce kapatıldığı günlerde yeni nesriyat planları çiziyorduk. Unkapanı köprüsünü yayan geçişimiz geceler Markopaşa isimli bir mizah gazetesi de tu tasavvurlar arasındaydı. Aziz, bu gazeteyi tutacağına hepimiz İkena etmiş bulunuyorduk. Fakat hiçbirimizde yalnız bu işi destekleyecek değil, günlük nafakamızı temin edecek para yoktu. Dedim ya, Unkapanı köprüsünü yayan geçiyorduk. Hastalığım dolayısıyla arkadaşlarım yük olduğumu anlayınca, imkân bulursam öğretmenliğe dönmeyi düşünmüştüm. Yol paramı

denkleştirerek beni Ankara'ya yolladılar. Tayinimin neticeleneceği aksamdı. Sabahattin'e rastladım. Yanında bizim vekâletin ileri gelenlerinden bir arkadaş vardı. Beni bir kenara çekerek «Aziz'le tanıştım, Markopaşa'yı çıkarıyoruz. Göreceksin, nasıl tutunacak..» dedi. Ben tastik edince çok memnun oldum. Yanındaki zata benim durumumu anlattı. Telefonla tayininin neticesi soruldu. Encümen toplanmış, muallimliğe dönmemde bir mahzur görülmemişti.

Bizim hocamız çok sürmede. Markopaşa familyasından çıkan gazetelerde çalışmaya başladım. Aziz cemaatimdedi. Sabahattin Ankara'ya gelip geliyor, biz kör topal sürümünü kaybetmiş gazetelerimizi yürütmeye çalışıyorduk. Bir gün habersizce Ankara'dan döndü. «Yeni bir hamle lazım, Ali Baba isimli bir mizah gazetesi çıkaracağız» dedi. Uzun uzun tzh etti. Kırkharamlara karşı Ali Baba! Uykusuz'a resimler, yazılar ısmarlandı. Masamın üstüne oturarak, hadi, dedi, seninle bir manzuma yazalım, Kırkharamlara karşı olsun!.. İki kütasını ben yazdım, bir kütasını da çarpıştırdı. Tamam, dedi, çok güzel. Bu (Devamı 9. sayfada)

42 YILLIK YAŞAMIN ÖYKÜSÜ

- 1906 Gümüllüce/İğdir'de doğdu (12 şubat).
- 1921 Eremit İptidaisi'ni bitirdi.
- 1926 Balıkesir'de çıkan Çağlayan dergisinde ilk şiir ve hikâyeleri yayımlandı.
- 1927 İstanbul Muallim Mektebi'ni bitirdi.
- Yozgat Cumhuriyet lilkoluna atandı.
- 1928 Maarif Vekâletince yabancıl dil öğrenmek üzere Almanya'ya gönderildi.
- 1930 Aydın Ortaokulu Almanca öğretmenliği getirildi.
- İlk lopsalsal gerçekçi hikâyeleri Resimli Ay'da yayımlandı. Aynı deride düzeltmen ve sekreter olarak çalışan Nazım Hikmet'le tanıştı.
- 1931 İhbar sonucu yitici propaganda yaptığı gerekçeyle tutuklandı. Üç ay tutuklu kaldıktan sonra beraat etti. Konu Lisesi'ne atandı.
- 1932 Bir eğilen sırasında okuduğu Atatürk'e hakaret ettiği ihbar edilince tutuklandı. Bir yıla hüküm giydi.
- 1933 Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü nedeniyle cezasının bilimine birkaç ay kala bağışlandı.
- 1934 «Eski kanaatleri değiştirildi» kanıtlanmasa koşullu devlet görevine alınacağı bildirildi. Önce Neşriyat Müdürlüğünde, ardından Talim Terbi-

ye'de görevlendirildi. Dağlar ve Rüzgâr adlı ilk şiir kitabı yayımlandı.

1935 Değirmen adlı hikâye kitabı çıktı. Aliye Hanım'la İstanbul'da evlendi.

1936 Kağı adlı hikâye kitabı yayımlandı. Askere alındı. Çavuş çıkarılacakken Saffet Arıkan'ın aracılığıyla yedeksubay oldu.

1937 Ses adlı hikâye kitabı çıktı. Kuyucaklı Yusuf romanı kilesi olarak yayımlandı.

1938 Musiki Muallim Mektebi (Konservatuar) öğretmen oldu.

1940 Savaş nedeniyle yeniden askere alındı. İçtimizde ilk Şeytan romanı yayımlandı. Türkçülerin tepkileriyle karşılandı. Yazmasına karşı yıpratıcı bir yazına başlandı.

1941 Yeni Dünya adlı hikâye kitabı yayımlandı. Küçük Mantolu Madonna adlı romanı çıktı. İğnezio Sillone'den Fontamar'ı çevirdi.

1942 Kendisine yakın yolculu hakaret eden Nihal Atsız'ı mahkemeye verdi. Atsız suçlu görülüp dört ay hapisle cezalandırıldı. Buna karşın kendisi de Bekanlık emrine alındı.

1943 Konservatuar'daki görevinden ayrıldı. İstanbul'a gelecek gazeteciliğe başladı. Tan olayı üzerine

HALK ŞİİRİMİZDE GELİN - DÜNYA MOTİFİ

Aydın OY

- HALK ŞİİRİMİZDE YUNUS EMRE'YE BAŞLAYIP KARACAĞÖĞLEN'LA SÜREN VE AŞIK VEYSEL'E UZANAN BİR MOTİF, GELİN-DÜNYA MOTİFİ VAR. ZAMAN ZAMAN TAZELENEN DOĞA, GÜZELLİKLERİYLE, DONANIP DONANIP SÜSLENMESİYLE, HALK ŞAIRLERİMİZİN GÖZÜYLE HİÇ KOCAMAYAN FAKAT İNSANI KOCATAN BİR GELİN'DİR.

Halk şiirimizin ortak motifleri vardır. Bunlardan biri de gelin dünya motifi. Buna sınırlı değin pek dikkat edemedim. Sözünü ettiğimiz motif, öbir motifin öçüşünde yaygın değil. Bir başlangıç olmak üzere üç salırmızda saptamış olduğumuz motifin, ılerde başka salırlarda da rastlanacak örneklerle daha geniş boyutlar kazanacaktır. Konu, önce Karacağöğlen'in bir şiirinde kıldığımızı pekti.

Karacağöğlen der ki bakın geline Ömrünün yarısı gıttı talanı Sen eylesen bizden evvel gelene Kim var imis biz burada yoğ İken

Gelin sözüğü, şiirde bir eğretileme (iftişare) sanatı yapılmak kullanılıyor. Eğretileme sanatında sözüğün hangi anlamda kullanıldığını çıkarmak için metinde yer alan diğer deyişlerden yararlanılabilir. Bu, izlenecek yölerden birisidir. Diğer de önceden yapılmış incelemelerin ışığında bir kaynağa dayanarak sözüğün anlamı şudur, demektir.

İzlenecek birinci yol için koşmada yer alan «Ömrünün yarısı talana gitmek» deyişi bir ipucudur. Ayrıca koşmanın ilk dörtlüğünde «Şu yalan dünyaya geldim geleli» biçiminde yer alan birinci dize de oldukça yakınlık sağlar ama tam inandırıcı bir açıklık getirmez.

Böyle durumlarda, metin incelemelerinde aynı noktada toplanacak başka metinlere de gereksinime duyulur. Ancak böyle yapılmazca açıklama bir inandırıcılık kazanır. Divan edebiyatı metinleri, bu açıdan, halk edebiyatı metinlerine göre daha avantajlıdır. Çünkü divan edebiyatı bu bakımdan bile didik didik edilmis, bu dikkat halk edebiyatı metinlerinde esirgenmiştir.

Aradaki boşluğu kapatmak için zamana ve dikkate gerek duyulur. Nitekim biz de zamanla bu konuyu —şimdilik diğer iki salırmızda bulduğumuz deyişlerle— pekiştirebildik. Burada «destek metin» adını uygun gördüğümüz öbir şiirle geçmeden aynı koşmanın Yaşar Kemal tarafından, Karacağöğlen'in yaşamına, duygularına uygun olacak biçimde bir esnasında de ele alındığını ve esnasına yerleştirildiğini belirtelim. (1)

Şimdi de destek metin dediğimiz metinlere geçiyoruz. Zaman bakımından en eski fakat deyiş yönünden açık olan bir şiirdeyiş Yunus Emre'de bulunuyor. Karacağöğlen'in eğretileme sanatıyla kullandığı sözüğü, Yunus Emre'de bir teşbih sanatıyla şiirde yer alıyor:

Bu dünya bir gelindir Yeşil kızıl donamış İnsan yeni geline Babuhamı doyamaz.

Yunus Emre'nin bu dörtlüğü, halk şiirimizde dünyaya «al yeşil giymiş» bir gelin gözyüze bakıldığını açıkça göstermektedir. Bir incelemeden anladığımızı göre Türkmen gelinlerinin yeşil «kızıl giymesi de doğayı yani dünyayı taklit etmek» (Devamı 9. sayfada)

ZEHRA HATUN ve KUZGUN

Ben o kıyı şeridi çöl zambakları serpi' Libya kökenli ZEHRA Aldılar uçurdular beni çöden O BABİL kulesi imperatorluk:

Türbe parmaklıklarında paçavralar fes püskülleri sarıca Bokçı sopalarının tak takı Arnavut kaldırımlarında Ulmaları sokak köpeklerinin gölgelerine koşuş kapmaca Ramazan davullarından cumbalar şiş göbek Ut zimburluları tazelerin kafes arkası rastkılı Tulumbacılar imanım toz koparan çukurbostan

Goygoycuları kara tesbihleri kangal kangal Keşkül tutardı kapı kapı dilenci keçi sakal Zincir, teber, topuz yakında şakır Mesaleler yazıca kıpkızıl düğüne döğün çiftlik kıyamet

Acemler taşan muharrem aylerinde sokaklardan Sırtları suratları kan revan

Kavukları kalfâvî Horflak evliyaşarım kol gezdiği O ırklar karmasıya İstanbul'da

O İstanbul ki memul surlarında cendere Zindandı kapıları garip kula Yedi iklim dördü bucağın İncislydi sözde N'olacaktı yazgımız — yazgım o zindanlarda

İncinin kuyucunda ben o beyaz adamı Adamdan Bir kıvrıkcı tosun doğurdum Tosunumun adını çektimde Afrika'dan Kuzgun kodum

Ben Libyalı Çöl zambağı Zehra hatun Oğlumun adı Kuzgun'dur Kuzgun Yürüde yürüdü karkahası Yirtakar kanlı ortamları yitmiş Serpilirdi yüreği uçkun tüm sevilere bal katık Hakçıydı halkçıydı uğraşı İunüğün eblirle

Kazdı Kuzgunum yondu çığına adını Bilipile bilmezlikten/kaybolca ACAR Kapı elini iki basamakla sovecen Olup/nâçır

Ercümend BEHZAD

Atilla ÖZKIRIMLI

•MARKO PAŞA'NIN İLK SAYISI

•BAŞDAN-IN SABAHATTİN ALİ ÖZEL SAYISI

«Sait Faik'in tersine, Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde romana geçiş mutlu bir geçiş sayılabilir. Sait Faik'in hikâyelerinde romanın bir sanatçı, olayların sıta sıkıya bağlanmadan okuyucuyu daha çok duyguya doğru çeker. Sabahattin Ali ise, olayların bütün olanaklarından yararlanarak okuyucunun çözümünü onun sevgiyle aynı tempoda tutuyor. Hem olaylarına, hem duygularına hakim. Onun için de roman gibi biçim bir mimariyi daha ustaca başarıyor.»

(Vedat Günyol, Dile Geleler)

★★★

«Bütün konuları, bir maksada göre seçilmiş, günlük yaşamın düzeninin üstündedir. Onun bütün hikâyelerinde iskelet hâlince sağlam bir konu, birbirinin içinde çıkan olaylar zinciri, çok iyi gözetilmiş bir tabii çeresi ile, tasdik hâlinde kalmış bir sosyal çeme, gerçekçi insan yaşamına, ruhuna etkisiz görünüşü yer almıştır. İlk hikâyelerinde tasvirci gözlemci - gerçekçiğin sınırları içinde kalmış olmakla beraber ancak hayatın son yıllarında, başından geçen bazı olaylarla ilgili olarak mizaha sığıcı hâcio yolunu denerken, hikâyede de tenkilçi sosyal - gerçekçiğin yoluna girer.»

(Taki Alangu, Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman)

★★★

«Sabahattin Ali, gerçekleri söylemenin en zor olduğu dönemlerin gerçekçisi: Anadolu'nun hiç tanımadığı, anlaşamadığı bir zamanda Anadolu köy - kasaba yaşamı doğrularının sözcüsüdür. Ölanca okuyan san sanatını kullananlar görüldü, bildiği, inandığı durumları sergiler. Ama bütün bunları sanatsal gereklilikten vazgeçmeden yapar, yapabilir.»

(Rauf Mutluyaz, 100 Soruda Çağdas Türk Edebiyatı)

★★★

«Kıyıcaklı Yusuf, okuduğum Türk romanları içinde ayrıntıların en mükemmel, en ustaca kullandığı roman. Sabahattin Ali'de inatılmaz bir gözlem gücü, inatılmaz bir bellek var; kuvvakti Yusuf'ta çizdiği dünyanın boyasına renkli, sıcak ve inandırıcı olması, hence, biçim öçideye yaşantısından gelen gözlemlere, ayrıntılara bağlı. O pek önemsişmiş gibi görünen küçük küçük ayrıntılar, romana tane bir somutluk kazandırıyor; birdenbire kendimizi anlatılan kasabada, olayların ve insanların arasında buluyoruzsunuz; romanıdaki dünya, sanki romanın çerçevesini kırıp dışarıya fırlıyor, sizin dünyamıza karışıyor.»

(Fethi Naci, On Türk Romanı)

★★★

«İçimizdeki Şeytan'da Türk toplumunun güdücü sosyal güçleri ve eğilimleri üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte romanında, toplumun gelişmesinde engel olan karsıderimci ve antidemokratik eğilimlere de geniş yer verilmiştir. Eser, başından sonuna kadar, aericilik, pantürkizm ve faşizm ile sert bir dilyalo, keskin bir tartışma ve amansız bir düellodur.»

(İbrahim Tutarı, Hüseyin Rahmi'den Fakir Baykurt'a Türk Romanı)

★★★

«Sabahattin Ali'nin hikâyeleri çoğunlukla acı çeken «küçük insanların gündelik hayatıyla ilgilidir. Hikâyelerinde işlenen konular sayılır, zaman ve çeşitli değildir. Bunların belli başlıları şunlardır: Aşk, köy ve köylüler, zandarmalar, işçiler, hapishane ve mahpuslar, hastane ve doktorlar, aydınlar ya da memurlar... Sayıları az olmakla birlikte, Sabahattin Ali bu konular dolayısıyla bozuk düzen bir

toplumun belirgin tiplerini, temel gerçeklerini, önemli sorunlarını, ana ilişkilerini yansıtmaması bilmiştir. Başta köylüler olmak üzere işçilerin, memurların, aydınların, yöneticilerin yaşamını ve düşüncelerini sımsız bir karayazı, toplumcu bir görüş ve gerçekçi bir yöntemle gör işiğine çizirlice karşılaştırmak, öz ve biçim sorununda, Sabahattin Ali'nin neleri yeneceğini gösterebilir.

(Asım Bezirci, Sabahattin Ali) ★★★ «Öykülerindeki toplumcu öze karşılık, şiirlerinde bireysel öz, genelleşir bir biçimcilik tohumuna gizlenir. Onun hapishane şarkılarına, örneğin Nazım Hikmet'in birçok şiirleriyle, ya da Ahmet Arif'in «İçerde» adlı şiirine karşılaştırmak, öz ve biçim sorununda, Sabahattin Ali'nin neleri yeneceğini gösterebilir.

(...) Tek sesli bir şiirdir bu. Kendisini çoğaltıp üretmez. Değişimin kökeninde bir arzu kapamak vardır, ama bir süre sonunda, su toprağa karışıp yiter. Ne var ki, Sabahattin Ali'nin Türk şiir tarihindeki yeri, kendi yazarlık tarihinde şüphesiz yerlidir. Şiir, onun için bir iç dökme, bir arınma biçimi, bir denemedir. (Ceyhan Atuf Kansu, Yansımaya, Mart 1973)

KİTAP.. KİTAP.. KİTAP.. KİTAP..

ONLARIN ÇÖKÜMLERİ, ŞUKRAN KURDAKUL, ATAÇ KİTABELİ, 96 S., 10 LIRA.

Kurdakul'un, «Tanığın Biri, 1970», Beyaz Yakalıları, «Kurtuluşun Sonrası» adlı hikâye kitaplarını izleyen dönüncü kitabı bu. «Onların Çocukları» on hikâyeden oluşuyor. Hikâyelerde genellikle, babaları tutuklanan, izlenen ve da toplumcu bir kavgaı benimsedikleri için çevreden baskı gören kişilerdir aileleri, karıları, çocukları konu alınıyor. Yazın «Tarihi», «Bilek Gücü», «Savırlardan Kalana», «Ana Kız adlı hikâyelerde boylesine belirgin bir oluyula karşılaşılmıyor. İlk iki hikâyede (Baskından Sonra, Eydikiler) anlatılanlar da geçmiş ve şimdiki arasında doğal bir bağ kurulmuş. Edebiyata şiirle giren (Tamurcu, 1943) ve 1950'den sonra toplumcu sanata yönelen Şukran Kurdakul, ilk kitabıyla toplumcu gerçekçi hikâyenin ustalarından olduğunu kanıtlanmış, sonraki kitaplarıyla da başarısını sürdürmüşü. «Onların Çocukları»nda da, kendine özgü anlatımı; kişilerin kendi içsel gerçekçiliklerinden soyutlanmadan toplumsal gerçeklikleriyle bilimesi; toplumcu bakış açısını, sanatın gerekliliklerini sırtından döğürüyü yansıtabilecek biçimde kullanmasını hikâyesini geliştireliyor. Özellikle, «Baskından Sonra, Unutulmaz Baba Resimleri, Babasının Oğlu, Şaşımdan Önce, Sakalları» adlı hikâyelerin etkileyiciliklerine dikkatli çökmeliyim.

TÜRK HALKININ DİRLİK VE DÜZENLİK KAVGASI, PROF. MUSTAFA AKDAĞ, BİLGİ YAYINEVİ, 540 S., 50 LIRA.

Dr. Musa Cadiro'nun kitabın başında yer alan açıklama-

sından öğrendiğimiz göre, Mustafa Akdağ, «Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası» adını verdiği yapıtını üç ya da dört cilt olarak tasarlamış. Ama beklenmeden ölümlü (1972), bu dev araştırmaya daha ilk cildi tamamlanmadan engellemiş. Bu nedenle elimizdeki kitap, Mustafa Akdağ'ın sağlığını da yazıp bastırabilir duruma getirdiği, birinci cildin 1500 — 1575 yıllarını kapsayan bölümünün, daha önce yayımlanan «Celali İsyancıları (1500 — 1603)» adlı yapıtının «Girişli yerine konularak yeniden basılması sonucu oluşuyor. Ayrıca yazarın, Celali İsyancıları'nın 1603 — 1608 dönemini kapsayan bir makalesi de kitabın sonuna eklenmiş.

Mustafa Akdağ, Marksist tarih görüşüne sahip bir bilim adamı değildir. Ama onu, salt olayları sıralamakla yetinen tarihçilerde de bir tutum vardır. Tersine, tarihsel olayları ve gelişimi, sosyo-ekonomik yapıdan yola çıkarak açıklamaya çalışır bir tarihçi olarak kritik karşımıza. Bu, özümleyle, yorumlayıcı tutumunda da, ülkemizdeki genelleşen tarih anlayışını yıkar. Gerek bu yapıtın, gerekse iki ciltlik «Türkiye'nin İktisadi ve İçtimal Tarihi» adlı araştırmasının, kendi alanında tek ve benzersiz çalışmaları olduğu bilimsel; getirildiği genel malzeme bu gözle değerlendirilmelidir. Geçmiş çağda bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilmeden gerekli olduğu düşünülmüş, Akdağ'ın yapıtları mutlaka okunmuş olmalıdır.

SÖMÜRGEÇİLİK TARİHİ, RAIMONDO LURAGHİ, ÇEV. HALİM İNAL, E YAYINLARI, 456 S., 30 LIRA. Raimondo Luraghi, bir İtalyan bilim adamı. Torino ve Genova Üniversitelerinde çağdas tarih profesörlüğü yapmış. 1943 yılında faşizme karşı İtalyan Direnme Hareketi safına-